

Драгољуб Б. Ђорђевић
Машински факултет
Ниш

УДК 316.728:640.43
Претходно саопштење
Примљено: 27.8.2010. г.

КРЧМАР РАДЕ ЦЕРИМА*

Резиме

Из угла социологије кафане свестрано се анализира лик Радета Церима – његов однос са мештанима, значење његовог ретког надимка „Церима“, његово газдовање кафаном, анегдоте о њему и он као заробљеник кича – који је заједно са својом кафаном „Церима“ постао легенда и опеван у популарној песми „Казуј, крчмо, Церимо“, која је већ ушла у фонд српске традиционалне музике.

Кључне речи: кафанологија, социологија кафане, кафана „Церима“, крчмар Раде Церима, Доњи Комрен.

Мој живот није требало да буде крчма.
Мирослав Крлежа

Доњокомренац Церима. Имам задовољство да представим кафану *Церима* и њеног власника – Радета Цериму (Комренци га ословљавају и скраћеним надимком „Цера“).¹ Нити ћу да пишем хронику митске механе, ниту ћу да исписујем Церину хагиографију.

Мештани, изричито староседеоци Доњег Комрена, већма конзервативни и спутани патријархалним стегама, нису били наклоњени ни кафани ни њеном власнику, прецизније – више су жигосали Радета Цериму но крчму. Род Цериме дуго је на лошем гласу. Како то у Срба бива, без неког стварног покрића. Јесте да је та фамилија мало напраситија, склонија зађевицама и грубом, недолжном речнику; и тачно да је Радомир Живковић увек био перјаница у таквом понашању. Сва је прилика да су домородци, за разлику од новопридошлица, неправедни према њима из простог разлога што прећуткују њихове позитивне одлике: радишни су и предузимљиви.

Било како да јесте, фамилија Цериме је мала, тек са породицама Ранђелови и Влајкови твори бројнији род Живкови, који је досељен из околне Крагујевца. Њу сачињавају:

* Спремљено за пројекат *Култура мира, идентитети и међуетнички односи у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграције* (149014Д), који се изводи на Филозофском факултету у Нишу, а финансира га Министарство науке и технолошког развоја РС, тј. у оквиру припремних радњи за ауторову студију *Казуј, крчмо, Церимо* и тематски зборник *Кафанологија*.

¹ Чланак допуњује текст „Песма о крчми Церима“ (Ђорђевић, 2010а). Кафану *Церима* је опевала Радмила Тодоровић-Бабић у песми *Казуј, крчмо, Церимо*, за коју је аранжман на традиционални јужњачки мелос сачинио Бакија Бакић, а композицију изводи Уснија Рецјепова.

1. БРАНИСЛАВ ЖИВКОВИЋ	син Живојина, унук Љубомира,
праунук Стевана (Б. Ж. умро
током писања књиге),
2. ГОРАН ЖИВКОВИЋ	син Бранислава,
3. МИЛАН ЖИВКОВИЋ	син Горанов,
4. МИРОСЛАВ ЖИВКОВИЋ	син Горанов,
5. РАДОМИР ЖИВКОВИЋ	брат Бранислава,
6. БОБАН ЖИВКОВИЋ	син Радомира,
7. ИВИЦА ЖИВКОВИЋ	син Радомира,
8. НЕБОЛША ЖИВКОВИЋ	син Радомира,
9. МАРКО ЖИВКОВИЋ	син Радомира,
10. РАНКО ЖИВКОВИЋ	брат Бранислава,
11. БРАТИСЛАВ ЖИВКОВИЋ	син Ранка. ²

На први поглед, али само на први, Џера одаје утисак сеоске замлате, која свагда привлачи исту својту и дружи се с њом. Комренски сељани и грађани, пословично некритични и површни, тако га и разумевају, описују и представљају другима.

Ни јунак наше приче није им остајао дужан. Уздајући се „усе и у своје кљусе“ и не обраћајући ама баш икакву пажњу на њихово бацање стигме,³ Раде је свагда и свугде делао у зноју лица свог, увек био тежак али и предузетник – аутопревозник,⁴ гостионичар, одгајивач оваца, матрапаз, пијачни продавац... и онда када су они били везани за друштвене фирме, губили радна места и страховали од било каквог приватног посла – и доживљавао задовољштину повремено их запошљавајући. Као што у животу бива, јер нас ипак правда у прикрајку чека, „коло среће се окреће“ и дође час да га негда жигосани поведе, а они који су жигосали буду на зачељу.

Џерима се два пута женио и обе супруге су му помагале у ресторану. Прва жена, са којом има два сина, пратила га је у кафецијском животу све до његовог узлета. Онда, када је развио посао и прочуо се, почео је да „шара“ са певаљкама и келнерицама, што се завршило разводом. Олга га је 'ладно напустила и потом „отперјала“ за Аустралију. – Сада, пре коју годину опет се вратила у Д. Комрен и живи код старијег сина Бобана Живковића. Друга супруга Мирјана, познатија као Мира Џеримина или Џериминица, првотно је била певаљка. Њено „уметничко“ име је било Мира Влајина. Раде се убрзо „дебело“ заљубио у девојче из Бора – од њега млађе петнаест година – које је морало да престане са певањем, а смело да испомаже у кухињи и уопште око

² М. Радаковић (1977: 52-53) је сачинио родослов свих Доњокомренаца. Род Џериме смо допунили у међувремену насталим променама.

³ Детаљније о феномену стигме у истоименој студији Ервинга Гофмана (2009).

⁴ Љубиша Наткин, његов каснији кафецијски партнер, сећа се једног Џериминог ФАП-а: „Невероватно, знате ли да у кабини није имао патос; уместо оригинала – ставио је даске да неко, а и сам, не пропадне у току вожње.“

крчмарских работа. И оженили су се. Она је, насупротив очекивању локалних пањкала и опајдара, постала веома добра домаћица, вредна и храбра мајка троје деце, која се без роптања носи с новонасталим тешкоћама, Радетовом болешћу и мањком пара (сл. 1).⁵

Једно време, док је чувао овце и козе, пребивао је у правој изби, уобичајеној за сточаре, сада, као пензионер, не станује у много бољим условима, седи у нехигијенском приземљу незавршене куће, коју дели са синовљевом породицом (сл. 2).

Раде Церима свагда је био усукан, да би се и због дијабетеса 2 претворио у мршавка (сл. 3). Издржава се од мизерне пензије и накупништва на Доњокомренској зеленој пијаци (сл. 4).

Крчмар Церима. Цера је без квалификације за носиоца кафане раних седамдесетих година. Зато се спојио са Љубишом Петровићем, тада младим а већ искусним конобаром из Доње Трнавe.⁶ Љубиша Наткин (сл. 5), тако га памте у родном селу из којег се иселио у Мрамор, мада су га још звали Пера и Бобан, пре удруживања са Радетом и отварања „Два пајдаша“ пекао је занат у дубровачким и сокобањским хотелима, да би завршио у, такође, периферијској нишкој меани „Гај“. Одатле 1972. прелази код Цериме и оснивају споменуту биртију која ради под тим именом све до краја 1975. год. Наткин подвлачи да они нису дали име кафани, већ да им је га предложио чиновник у општинском одељењу за регистрацију угоститељских радњи.

У „Два пајдаша“ је повремено била музика, увек је било препуно гостију – аутобуси са туристима, странци, камионџије, таксисти, мештани – правила су наред и лом. (Жене, вели, биле су гошће једино ако их неко доведе, никако саме.) Љубиша се сећа ромског оркестра из Пуковца и браће Хиле и Микија, такође и једног бас гитаристе са инструментом без тела, односно само са дугуљастим вратом.⁷ Коцке у почетку није било.

Редовно је навраћала полиција, посебно републичка саобраћајна. Део милицајаца се „гребао“ за пиће и ручак, али већина је била коректна. Тако наводи интересантан пример сталног госта и доброг човека – звали су га Јововић Чича – командира републичке милиције, који је касније и сам имао ресторан „9 борова“ код Нишке Бање.

За њега је Зорица, родом негде од Куршумлије, удата за аутомеханичара из Сечанице, убедљиво била најбоља конобарица.

Пера искрено говори да је са Радетом Церимом одлично сарађивао, али после престанка ортаклука ретко је навраћао у новоименовану крчму.

⁵ Фотографије су дате у *Прилогу* на крају текста.

⁶ Интервју сам обавио 1. децембра 2009. г. у његовој кафани *Марков конак*, која је смештена у Мрамору – тик уз Јужну Мораву. Аудио и фото снимак дело је Владана Петровића, наставника физичке културе на Машинском факултету Универзитета у Нишу.

⁷ Ради се о Ђоки Врањанцу, или Ђоки Бубњару, познатим музичару из периферијских механа.

Тако је Радомир Живковић био приморан да 1976. самостално пријави кафану под именом надимка „Церима“ (сл. 6).

Up. br. 05-313/554-76.

SEKRETARIJAT ZA PRIVREDU SKUPŠTINE OPŠTINE NIŠ, po zahtevu Živković Radomira iz Donjeg Komrena, ul. Rujnička br. 7, a na osnovu člana 12. stav 1. i 4. Zakona o ugostiteljskoj delatnosti i ugostiteljskim uslugama koje vrše građani ("Službeni glasnik SRS", broj 4/74) i člana 2o2. Zakona o opštem upravnom postupku, donosi

R E Š E N J E

ODOBRAVA SE Živković Radomiru iz Donjeg Komrena osnivanje ugostiteljske radnje samostalnog ugostitelja.

Radnja će poslovati pod firmom: UGOSTITELJSKA RADNJA BIFE "DŽERIMA" SAMOSTALNOG UGOSTITELJA ŽIVKOVIĆ RADOMIRA.

Poslovno sedište ugostiteljske radnje je u Donjem Komrenu, ulica Rumska br. 1.

Predmet poslovanja samostalne ugostiteljske radnje je pružanje ugostiteljskih usluga ishrane i točenje alkoholnih i bezalkoholnih pića.

Prodaju gotovih proizvoda koji su uobičajeni u ugostiteljstvu (duvanake preradjevine, suvenire, razglednice i slično) samostalni ugostitelj može vršiti bez posebnog odobrenja.

Promenom poslovnog sedišta radnje samostalnog ugostitelja na teritoriji Opštine Niš, vrši se samo na zahtev samostalnog ugostitelja i na osnovu odgovarajućih izmena u rešenju za osnivanje radnje samostalnog ugostitelja.

Ovo odobrenje upisano je u registar izdatih odobrenja za vršenje ugostiteljske delatnosti samostalnog ugostitelja na strani 122 knjige I.

O b r a z l o ž e n j e

Živković Radmir iz Donjeg Komrena podneo je zahtev ovom organu da mu se izda odobrenje za osnivanje ugostiteljske a radnje samostalnog ugostitelja u Donjem Komrenu, ul. Rumska br. 1. Uz zahtev je podneo sve dokaze iz člana 10. Zakona o ugostiteljskoj delatnosti i ugostiteljskim uslugama koje vrše građani.

Sekretarijat za privredu Skupštine opštine Niš, razmotrio je podneti zahtev i priložene dokaze, pa je ustanovio da Živković Radomir ispunjava uslove propisane za osnivanje samostalne ugostiteljske radnje.

Sa izloženog doneto je rešenje kao u dispozitivu. Taksa za ovo rešenje u iznosu od 400,00 dinara po Tar. br. 1. i 8. tačke 2. Taksene tarife Osnovnog zakona o administrativnim taksama naplaćena je virmanom.

UPUTSTVO O PRAVNOM SREDSTVU: Nezadovoljna stranka protiv ovog rešenja ima pravo žalbe Skupštini medjuopštinske regionalne zajednice Niš u roku od 15 dana po prijemu istog. Žalba se predaje preko ovog organa sa taksom od 5,00 dinara.

Rešenje dostaviti: Živković Radomiru, Službi društvenih prihoda SO Niš, Službi za inspekcijске poslove SO Niš, Samoupravnoj interesnoj zajednici zdravstvenog osiguranja Niš, Regionalnoj privrednoj komori Niš, Republičkoj zajednici invalidakog i penzijskog osiguranja samostalnih ugostitelja i zanatlija Beograd i jedan primerak zadržati uz predmet.

SEKRETARIJAT ZA PRIVREDU SKUPŠTINE OPŠTINE NIŠ, dana 23.11.1976. godine.

Tačnost prepisa overava:

Referent,
Radisav Tanić

NAČELNIK,
Miloš Pavlović, s. r.

Сл. 6 (Д. Б. Ђорђевић, 2009)

Решење о оснивању кафане *Церима*

Церима је непогрешиво препознавао „сроднике“, људе сличног моралног кова, и према њима се односио попустљиво: од тога да су могли дуже остати у кафани, значи и када је за ине већ важио фајронт, дотле да им је позајмљивао паре како би могли да се „проводе“, плаћају музику и наручују иће и пиће. Такви су га ретко изневеравали.⁸ Неколицина њих, које је некоћ помагао

⁸ Писац чланка не стиди се да призна, напротив, поносно истиче да је припадао тој повлашћеној братији.

у право време – „кад се није имало, а много тога жудело“ – сада му истовремено узвраћа, у за њега право време, јер је физички и имовински онемоћао.

Церима је на крају кафанске вечери, која је истицала увек после поноћи и прописаног радног времена, често био на мукама са муштеријама: како да их приволи да напусте објекат. Просто-напросто, и „сува и мокра браћа“, улудни и пијани посетиоци, није олако желела да се удаљи. Кафеџију је почесто хватала нервоза, и тада је знао да буде непријатан и груб, да виче и силом изгони ноћобдије уз омиљену реч „гаус“⁹ Раде је био управо као Стеван Мирковић, стари београдски гостионичар – описан од Косте Христића,¹⁰ чији опис преноси Момо Капор (2009: 35) – „човек уредан и врло исправан иако мало прек, нарочито према нетачној послужи и неуљудним гостима“. Јамачно, Цера је себи допуштао да по којег сталног или залуталог госта јако излема.

Није згорег забележити неоуобичајен – чудан да чуднији не може бити – поступак истеривања гостију из периферијске меане који се упражњавао „Код Марјана“, тада популарном сборишту на старом београдском друму, тик уз Дражевац и нови аутопут. Када „ноћне птице“ претерају, нарочито ако дође до тешке свађе и кошкања, што сигнализира општу тучу, ломљење инвентара и долазак полиције, на миг кафеџије супруга му узима алеву паприку – а колико она може бити љута, лесковачка ли је, знају само њени потрошачи – и непогрешиво баца, сеје на гужву, на лице и главе неподобних гостију. И експлозивна ситуација у трен сплашњава, доводи се у ред и наступа мир.¹¹

Да такви, „ишчашени“ односи према муштеријама нису специјалитет новијег времена, већ да су се одавно практиковали – и ту поседујемо „оригинално“ искуство – показује пример споменутог Мирковића из средине 19. века (1887): „Код 'Српске круне' одседну поменутог лета неки путници Енглези и задржали су се два три дана у Београду, чекајући лађу. Како је била велика врућина, а они су сматрали да овамо, на Оријенту, не морају пазити на сва правила реда и пристојности, то једнога дана сиђу на ручак врло раскомоћени, у гаћама и кошуљама. Плаховити Стева Мирковић науми научити их реду и памети на један оријенталски начин. Он позове момке који су их за столом служили и нареди им да одмах оду у своју собу, да се свуку голи и да тако голи продуже служити разуларене Енглезе. Угледавши момке где доносе тањире и јела у ономе рајском костиму, посрамљени Енглези скочише као опарени, оставивши и ручак и 'Српску круну', па и сам Београд, и првом лађом пређоше у Земун (К. Христић, у Капор, 2009: 35).“

И у блиској прошлости је било успешних кафанских чувара; као Баба Љуба, међуратна лесковачка чуварка, незаборавни лик: „Баба Љуба није

⁹ Немачка реч *gaus* као заповест значи „(изађи) напоље!“; вероватно ју је усвојио од Немаца, честих намерника, који су ту скретали са старог аутопута.

¹⁰ Његову драгоцену књигу *Записи старог Београђанина* (1937) нисмо држали у рукама.

¹¹ По казивању Зорана Николића (септембар 2009), сељанина из Д. Трнавe, суседног села.

дозвољавала да се прави неред у кафани и пијане госте је избацивала као од шале, па су је гости знали као избацивача.¹² Кад је она у кафани било је мирно (Лукић, 2008: 50).“ Или Дине Ђорђевић Вардарац, који је у својој кафани „Вардар“ сам заустављао туче и слао госте кући, а посебно стопирао бијење између пијаних мужева и жена које су долазиле да их некако одвуку дома.

Тачно, у приградској кафани газде, углавном невидљиве, одједном изроне из неке тајне просторије, бану баш кад затреба и ефикасно почну решавати насталу ситуацију. Тако и Церима, као да је предосећао биртијске проблеме, увек се у правом тренутку појављивао из његовог собичка за одмор – о њему су кружиле контроверзне приче – и одлучно ступао у акцију да би зачас унормалио прилике. Реда је морало бити, и по цену примене силе, свеједно да ли духовног или физичког насиља. Нимало није лако и пријатно бити власник периферијске механе, у којој је знала да завлада „друмска култура“, али је Цера био врстан газда, крчмар какав се пожелети може: иако није на сваки калуп стављан, јесте добар човек, простодушан и лафчина.

Опустело церима. У шестотомном Речнику српскохрватскога књижевног језика (РЕЧНИК, 1976, 914) стоји: „**Церима** ж тур. покр. *глоба, новчана казна*. – За здравље нашега светлога кнеза који нас опрости оне несрећне цериме. *Вес*.“

Недељко Богдановић дотура ми, према: *Турцизми у српскохрватском језику* Абдулаха Шкољића (1966: 239) нешто проширеније значење речи: 1. *церима*, турцизам, од арапског, значи: „кривица, кривња, глоба, новчана казна, одштета за учињену кривицу.“

Има и израза: *церимџија*, онај ко наплаћује глобу; *церимосао се*, претворио се у пуштахију, захватила га рђа.¹³

Деломице по личном осећању, а већма према ономе како локално становништво користи ову реч, сматрамо да је турцизму *церима* најприкладније значење *опустело, проклетија*. Одатле, када Доњокомрени дају надимак „Церима“ нашем јунаку Радомиру Живковићу, власнику истоимене кафане, заправо веле да је он „проклетија“,¹⁴ као што и целу породицу са надимком „Цериме“ означавају у истом духу. М. Радаковић (1977: 72), коришћени хроничар Доњег Комрена, тврди да је прво Раде стекао надимак, а онда се он пресликао на сву породицу: „Цериме добише надимак по надимку једног члана своје породице коме, узгред, и песму испеваше.“ У интервјуу са

¹² Свенка Савић, најагилнија заговорница феминизације језика, замерила би Б. Лукићу што није употребио реч „избацивачица“. О њеним даметима у књизи *Род и језик* (2009).

¹³ У *Речнику говора Јужне Србије* Момчила Златановића (1998: 468) налазимо и следеће значење: „**церима** ж (ар.) (тур. *Segime* – глоба; кривца) стока од које се нема користи; стока која чини штету. *Не се опраси овај моја церима*“ (Бујановац). **церимски**, -а, -о који се односи на цериму.“

¹⁴ Њега ће ретко ко ословити по имену и презимену, већ најчешће скраћеним именом и пуним надимком – *Раде Церима*, само надимком – *Церима* или скраћеним надимком – *Цера*.

мног Радомир греши када то демантује и тврди да само он носи надимак¹⁵ Јер, цела породица га има и добијено је знатно пре но што се прилепило за њега. Ако је тако, препустићемо лингвистима одлуку, онда надимак „Церима“ спада у тзв. надимке-дирке¹⁶ засноване на каквој телесној или психичкој одлици више него што би могло означавати професију или повремено занимање неког ранијег фамилијарног претка.

Бранислав Милтојевић, пореклом са обронака Чемерника и обала Власинског језера, каже ми да „церима у црнотравском крају значи тешку, неизлечиву болест“. За Часлава Вучковића Чакија је церима особина поцепанца и неуредног човека, М. Курту неухватљиве особе која се не држи обећања, расипника, док Небојша Живковић Боки и Славиша Костић Цаци мисле да је повезана са неком пропашћу. Моравац Љубиша Петровић Наткин држи да је церима нешто као пустињско, јер су старе бабе говориле за неку ствар или догађај „оцеримело, опустело“. Слично резонују Драгољуб Крстић Клиња, Миливоје Ђорђевић Биска, Слободан Ђођевић Гугутка и Предраг Живковић Педе – церима значи „опустело“, стари људи кажу „оцеримело га дабогда“. – Церимин деда Ча Љуба чувао је живину и стоку, које су старини стално бежале а он их је клео са „опустеле цериме“.¹⁷

Без обзира на став лингвиста, а поготово Доњокомренаца, о томе шта заправо значи реч „Церима“, она је као Радетов надимак невероватно срасла са његовим животом, делом, изгледом и понашањем да га једноставно није могуће замислити без тога. Нема Радомировог идентитета без оно – Церима, и он га је, никада се не љутећи што га тако зову, признао и усвојио. – И, ево, већ седам деценија га дивно носи. Јер, има ту нечег законитог и судбинског: „Куће могу да се сруше, књиге да се спале, људи су ионако крхки, и једино што остаје то су имена. Свако име је ознака идентитета: бића и места али и ствари. Дати име нечему значи признати га за своје (Пушић, 2007: 13).“

¹⁵ „Не, само лично мене. Видиш, овај Мома Кардељ, кад је био код мене, ја сам навук'о материјал, а он је узео годишњи одмор за кућу да прави. А он сиромашан, па не може да си одужи дуг, па да одради мало код мене. А он па дође, па ми буши гуме. А има још радници, ја ги плаћам да раде код мене. И ја, како се наљутим, па у'ватим ону гуму и оно све живо и кажем му: 'Опустело церима!' И одатле 'Церима', и кафана 'Церима', и превозник сам регистровао као 'Церима'.“

¹⁶ „Под дирком подразумевамо 'маркирану реч која се односи на иронично (па и сатирично) исказивање става једног села или града према другом, или (...) племена према племену' (Ћирић, 2006: 124).“ По секундарној патронимији, надимци-дирке разврставају се у више подтипова.

¹⁷ С. Ђорђевић, комшија фамилије Цериме, најаутентичније је пренео рађање надимка. Она је имала пространо пољоприведно двориште, додуше неограђено. Сва породица, одлазећи у поље, остављала је бројну живину и стоку деда Љуби, својевремено искусном сточару, који је свој век провео на појати у Равништу. Године су учиниле своје и старац није могао тако више успешно да се брине о повереној му обавези. Кокошке и пилићи, свиње и прасци, овце и јагњићи, краве и телци... бежали су из авлије, а онемоћали старина је по њима у почетку викао „да опустеје“ („да опусте“), касније им се драо са „да оцеримеје“ („да оцериме“). Миц по миц прикачи се породици надимак *Цериме*.

Џерима у причама. Раде Живковић је вишестрана личност, ретка особа и, перфектно вели народ за такав примерак, да га нема – требало би га измислити. Није без покрића с кафаном ушао у народну песму, сада и у социолошку књижевност, као што нас не би изненадило ако ускоро постане предмет филмског документарца или литерарни јунак одређеног комада, јер јесте субјект низа шаљивих причаца које годинама колају од уста до уста и надиграјују се зависно од казивача. Социолог их је само саслушао и записао од Биске, Наткиног, Гугутке, Клиње и Бранчета.

*

У крчми *Џерима* често је било инцидента – туча и ломњава чаша, флаша и инвентара – па је газда свагда био приправан да на време реагује. Држао је мотку испод шанка, и кад неко почне да крши, он очас вади мочугу и немилосрдно удара реметиоца. Једном се десило да Џерима скоро убије „на мртво“ недужног госта, јер му је изистински изазивач нереда лукаво подметнуо лом испод астала.

*

Комренац питао Радета: „Џеро, дошла нова певаљка, а!“
Џерима одговара: „Ћути, све гу ј...м, нек скупља олош.“

*

Млади Ром са „буљуком“ деце, члан Џериминог музичког састава, „дебело“ касни на вечерњу свирку.

Џера га пита: „Је ли, мали, где си ти до сад? Видиш да губимо због тебе!

Ромче уплашено одговара: „Па, газдо, закаснио сам, деца ми болесна.“

Раде се дере: „Ма каква деца, и тебе и контрабас ћу избацим на аутопут. Кад сам ја био вук – ти ни јагње ниси био!“

*

Џерима са шанка, мислећи на музиканте, као незаинтересовано коментарише: „Ови продају ваздух, а ја толико бруто не могу да зарадим.“

*

У крчми *Џерима* била је соба за одмор. Налазила се у задњем делу објекта, идући ходником према мокром чвору. Џера се понекад у њој одмарао.

Тако једном излази он поподне из ње сав раздрљављен, коса му се растршавила, а на једној нози папуча, на другој ципела.

Питају га изненађено: „Шта је то Џеро?“

„Нема ципела нигде, све му ј...м“ – одговара незаинтересовано.

*

Још на почетку пословања *Цериме* излази из мерцедеса и улази унутра пристојно обучен странац. С улаза брзо понавља: „Васер, васер, минерал васер“, бар га Раде тако чује.¹⁸

У Крчми само Цера и Тарзан.

Цера виче: „Тарзане види, све му ј...м, можда тражи шприцер!“

*

Раде Церима улази у једну комренску канцеларију и с врата пита службеника: „Ел имаш телефон?“

Чиновник одговара: „Имам.“

„Дај да зовем ветеринарску станицу!“ – Цера наставља.

„Овде Церима“

„Шта ти треба?“ – пита ветеринар.

„Има ли медицина за овце?“ – сад пита Радомир.

„Ми немамо“ – одговара марвени лекар.

„Имаш ли неке ванредне лекове? Па ја ли ћу сваки дан да пуним јендаци по Комрен!“

*

Келнер зове Цериму и саопштава му да један гост неће да плати цех.

Цера му приђе и пита га: „Јел 'оћеш да платиш?“

Гост: „Нећу. Ја сам правник и могу да ти затворим кафану.“

Церима му се дерне: „Па, читава нишка комуна не може да гу затвори – ти ћеш да је затвориш!“

Истера га и пожури мотком; гост се безглаво сјури низ аутопут.

*

Церима седи у крчми, а за једним попуњеним столом у ћошку весело друштво добро једе и пије.

„Газдо, дај наплати“ – обраћају ме се гости.

Прилази Раде с неким папирићем и од ока им саопштава цифру.

Они га гледају збуњено: „Много је Церо, где је рачун?“

Церима им се брецну: „Ја то знам напамет, какав рачун!“

„Е, па, не може тако...!“ – стадоше да жустро негодују.

Цера их брзо прекида: „Ма 'кол'ко дате.“

И дадоше по свом нахођењу.

¹⁸ На немачком се кисела вода пише „mineralwasser“ и изговара као „минералвасар“. Нема неспоразума ако се изговори „минералвасер“, али се одмах зна да говори странац.

*

Радомир Живковић је једно време имао фарму кокошака. Највише их је продавао на Косову – трговина са Албанцима ишла му је од руке – кокошке су имале прођу (отуда је после увозио биволице). Тамо их је достављао својим, чувеним жутим „Дајцем“, без кавеза, онако набацане у канате камиона, натрпане једна преко друге. Јасно, док стигну, поједине угину. Милан Циганче (Војчин син) био му је стални момак. Иду његова сећања.

„Отворимо ми канате, попнем се горе, а оно навалица – купују ли, купују госпође. Кад наиђем на угинуле коке, одмах им кидам главе, уручујем и вичем госпођама: 'Ја кољем на лицу места!'

Буне се понеке: 'Ми хоћемо живе.'

Не, не, не може – одбрусим – ја кољем на лицу места.'

И успевало је. Задовољан Џеки, задовољан ја.“

*

При концу кафанске одисеје гајио је овце, грдно време сам их чувајући. Држао је и по 120 брера. При враћању са испаше, час и час су му Роми крали брав до два.

Сељани га упозоравали: „Церимо, ма нестају ти овце, ови градски Роми те поткрадају.“

Равнодушно им је одговарао: „Ма нека, оно ли је једна, ја ли ћу да их бројим.“

*

Дошао у кафану главни санитарни инспектор који, иначе, има право да затвори такве објекте. Сви се поплашили, па и Раде Церима.

„Ништа, ништа“ – вели инспектор – „само сам навратио да се уверим да ли заиста Цера чува овце у црном оделу, белој кошуљи, машини и ципелама.“

*

Још као аутопревозник, раних шездесетих у младим годинама, непрестано се гледао у очи са милицијом. Зато је сам или у друштву певушио: „Жут камион – риђ возач – црн волан – педесет три-педесет два¹⁹ – цео СУП ме зна.“

*

¹⁹ Регистарски број његовог камиона.

Церима у каквом друштву – старијих, истоврсника или млађарије – своди богат, разновразан и, неспорно, зачудан живот: „Ј...м га, све сам радио – још само мечке да узмем да чувам, да их водам...“

Церима и директор БИП-а. Радомир Живковић, премда скромног образовања и опште културе, знао је као крчмар да се снађе и изненади којим префињеним маниром. У згоди са поручивањем велике количине пива за кафану показао се достојним шмекера високог стила, равним некоме нишком или београдском магупу с асфалта.

Тада се није лако као данас долазило до пива: тек неколико фабрика са оскудном производњом, наручивање на лицу места, неразвијено достављање и чекање недељама да роба стигне, муке са плаћањем... Тако се Церима једног дана нађе пред канцеларијом директора Београдске индустрије пива (БИП), онда српског највећег произвођача, и из разговора других поручилаца, који су правили гужву код секретарице, разазна да сви они купују пиво на одложено плаћање. Запази да секретарица пушта једног по једног кафецију код директора, њега не „зарезује“, уопште не примећује. А и како би кад је он изгледао новокомпоновашки, боље рабацијски – дуга, неуредна коса, неизбријан, неусукани бркови, раздрљавен, запуштен – за несрећу, сав целцат, до голе коже покисао долазећи од БАС-а до БИП-а.²⁰

Ипак је некако доспео испред директоровог стола, који га није одмах „снимио“. Цера му се обрати: „Друже директоре, дошао сам да уговорим много пива за моју кафану 'Церима', да ми се допреми у Ниш, у Комрен – на почетку да позовете благајника.“ Дође благајница, а Раде, онакав какав га Бог дао, брзопотезно раскопча неколико горњих дугмиће на грудима, ослободи их, подигне из панталона већ полуизвађену мокру кошуљу... и развезаше се и полетеше на под штосеви крупних папирнатих динарских новчаница. – Паре није донео у новчанику или ташни.

Пред згранутим директором његовим изгледом и чињеницом да је измирио нарудбу у готовом, јер се већина трудила да што више пролонгира плаћање, Церима наставља: „Директоре, сад изаберите неку оближњу кафану, да се тамо нађемо, упознамо и почастимо.“ „Е, не може тако, зна се ред – отпоздравља директор – имамо ми у кругу фабрике ресторан у коме може да се седне и чате пословни партнери.“ Радомир је енергично прекинуо даље цењкање: „Не, ја хоћу да то буде у граду, и тачка.“ Директор је, немавши куд и увидевши да је срео необичног човека, пристао и заказао му сусрет за неколико часова у неком београдском ресторану на гласу.

Церима не би био то што јесте, због чега је и окупирао нашу социолошку пажњу, да до кафанског виђења са БИП-овим челником није отишао прво код берберица на бријање и средњавање бркова, онда код фризера да уреди фризуру, затим у продавницу „Борово“ по нове ципеле и, на крају, у

²⁰ Причу ми је скицирао Д. Ђ. Гугутка 19. 8. 2010.

пиротски „1. мај“ да пазари одело и кошуљу. Тачно у договорено време ушао је у речену му кафану, заузео место и чекао директора. И, док би множина нас помислила да ће угледник, – како то свагда бива код ових актуелних, наших „демократских“ скоројевића – изиграти провинцијског кафецију, директор се убрзо придружио Церими. Није да га није одмах препознао у новом издању, али се поново запањио пред тако ретким ликом. Наставак приче је уобичајен за рутински кафански обед, који је, зна се, платио Церима.

Церимина душевност. Раде Церима је крчмарска круна, оличење газде периферијске кафане, протагониста културе друмске механе, словом – ненадмашни изданак *душевног* човека. А душеван човек, у успоредби са духовним, јесте кичлија – „... ознака 'душевнога' одговара више него било која друга кичерском укусу...“, пресуђује Драган Жунџић.

Церимину душевност не би могао да помути, а камоли преокрене, ни Зоран Радмиловић (2009: 121), брат му по цугању, који је својевремено покушао помало идеалистички да буде на културну вајду сељацима, знајући за њихову везаност за кафану: „Корист коју ја њима могу да донесем, може се огледати у томе ако рецимо успем да их натерам да отворе библиотеку, Дом културе, школу и сл., да их заразим можда клицом уметности, да почну да се баве позориштем, сликарством, поезијом, у кафану ће увек стићи...“ Не, никако, то не иде са активним учесником стварања и заживљавања културе друмске кафане 70-их година, коју је тадашња власт одмах прогласила за шунд и покушала да опорезује.²¹

Цера је изистински заробљеник кича, *кичлија периферијске кафане*, стваралац и носилац културног подстила који су промовисали и наметали газде крчми и конобарице, бирташки музиканти и певаљке, новокомпоновани певачи и маргиналци свих приградских сојева – максимално подржани од политике и грамофонских твртки, ревијалне штампе и, пресудно, телевизије.

Радомир је, без опасности да се омане, хладно могао бити прототип Срђану Драгојевићу за креирање лика Николе, бриљантно оцртаног неофолк дасу, у филму „Ми нисмо анђели“ (сл. 7 и 8). Упоредљујући Церимину фотографију из времена када је рођен засебни стил, и већ попримио карактеристичне контуре (1978), са сликом Николе Које у роли Николе, малом глумачком бравуром, из периода у коме је новокомповштина царевала и досезала врхунац (1992), запажамо фрапантну сличност у ономе а) *шта се носи* и б) *како се носи*. – Сетимо ли се још и в) *шта се говори* (арго), тј. Цериминог и Николиног речника, ето нам одређења стила по Бирмингемшкој школи студија културе.

²¹ Занимљиво да то после четири деценије поново предлаже Демократска странка Србије, заборављајући да би као онда такав пројекат извесно пропао ако га не прати систематско образовање (и преко телевизије).

Газда Цера сличи Николи – а тако су изгледали, верује ли се кафаналогу, као да су клонирани, ама баш сви власници нишких периферијских кафана – налик су једно другоме, јер обавезно носе:

1. Припрост шешир са траком, купљен на месном вашару;
2. косу ни велику ни малу са праменовима на челу, да се виде испод шешира;
3. бркове и зулуфе, таман посла браду;
4. скупу цигарету слепљену са усном или чачкалицу у зубе;
5. приметан прстен;
6. кариране (и ређе црне) сакое;
7. дрчаву кравату са марамицом у спољашњем џепу сакоа;
8. хемијску у истом том џепу или графитну оловку на увету;
9. кошуље црвене полиестер, беле уштиркане (да се види испод мајица на брателе) и коцкасте као ресторански чаршав;
10. црне панталоне са малкице проширеним ногавицама близу стопала;
11. чешљиче, које штрчи из левог задњег џепа панталона;
12. набуцен, полугломазни буђелар на дугме у десном задњем џепу панталона;
13. беле чарапе;
14. циберске мокасине; и
15. шимике.

А носи се:

1. Лежерно (код Цериме и претерано опуштено, чак распојасано, као да све испада из свог лежишта);
2. не круто, већ шмекерски;
3. никако шминкерски, него мачо ставом;
4. са дискретним наклоном дамама, и (али);
5. да се зна „ко је газда“

То „шта се носи“ и „како се носи“ пропраћивано је специфичним периферијским жаргоном, заправо крчмарским стилем говора који је:

1. Књижевно сиромашан;
2. архаичан;
3. богат локализмима;
4. груб; и
5. сексистички.

* *
*

Радомир Живковић је, на врхунцу свог крчманлука, заиста био оваплоћење кичлије периферијске механе, душеван човек културе друмске кафане, изворник новокомповштине и скројени скоројевић. Обично такви

успевају, патећи за друштвеним признањем, да наследницима трасирају пут према коленовићству. Џерима је заказао, јер га та перспектива једноставно није занимала. *Зато је као газда крчме ушао у песму, постао мит и остаће легенда.* Поштено – зар не? – јер прави је „лик“. Ако Крлежин белетристички јунак, кајући се, вели да му живот није требало бити крчма, за нашег важи баш обрнуто: *Џерими је живот требало да буде крчма – и би му!*

Литература

- Адамовски, Ј. (1997) „Езиковно-културен образ на крчмата в полските пословици.“ *Български фолклор* 23(1-2): 66-77.
- Божиловић, Н. (2006) *Кич култура*. Ниш: Зограф.
- Гофман, Е. (2009) *Stigma: zabeleške o orhodenju sa narušenim identitetom*. Novi Sad: Mediterran Publishing.
- Dragičević-Šešić, М. (1999) *Neofolk kultura: publika i njene zvezde*. S. Karlovci: IK Z. Stojanovića.
- Ђорђевић, Д. Б. (1977) „Прилог социолошком проучавању порекла становништва, друштвене структуре и културе Доњег Комрена.“ *Нишки зборник* (3):97-103.
- _____. (1978) „Материјална организација простора Доњег Комрена.“ *Нишки зборник* (6): 83-88.
- _____. (1997) „Ни село ни град (приказ књиге Марјана Радаковића 'Доњи Комрен. Хроника села').“ *Теме* 20(1-2): 189-191.
- _____. (2006) „Доњокомренски азбучник.“ *Градина* 42(14): 216-217.
- _____. (2010а) „Песма о крчми Џерима“, у *Од путање до аутостраде: споменица Јована Ђурића*, стр. 149-164. Ниш: ЈУНИР, УБ „Никола Тесла“.
- _____. (2010б). *На коњу с лаптопом у бисагама: увод у ромолошке студије*. Н. Сад, Ниш: Прометеј, Машински факултет.
- Ђурковић, М. (2009) *Слика, звук и моћ: огледи из поп-политике*. Београд: МСТ Гајић.
- Жунић, Д. (1994) *Свакидашњи укус*. Ниш: Просвета.
- Žurić, V. (2009) *Narodnjakova smrt*. Beograd: Laguna.
- Златановић, М. (1998) *Речник говора Јужне Србије: (провинцијализми, дијалектизми, варваризми и др.)*. Врање: Учитељски факултет.
- Капор, М. (2009) „Живети у Београду.“ *НИН* од 17. септембра, стр. 34-35.
- Ковачевић, И. (1984) „Три елемента кафанског фолклора. Дизање, куцање и разбијање чаша.“ *Гласник ЕИ САНУ XXXIII*:79-84.
- Лукић, Б. (2008) *Старе лесковачке кафане*. Лесковац: Центар за истраживање и проучавање културно-историјске баштине југа Србије.
- Милић, З. (1969) „Комренско коло.“ *Лист младих* 68. од 9. октобра, стр. 7.
- Милчић, С. (2007) „Старе нишке кафане на таласима Радио Београда.“ *Народне новине* од 21. новембра, стр. 7.
- Mol, A. (1972) *Kič*. Niš: Gradina.
- Obermair, G. (1990). *Kneipen-spiele*. Rastatt: Moewig.
- Port, M. van de (1999) „It Takes a Serb to Know a Serb’: Uncovering the roots of obstinate otherness in Serbia.“ *Critique od Anthropology* 19(1): 7-30.
- Pušić, Lj. (2007) *Pisanje grada: urbana svakodnevnica*. Novi Sad: Prometej.
- Радаковић, М. (1997) *Доњи Комрен*. Београд: Одбор за проучавање села САНУ, КПЗ РС.

- Radmilović, A. (прир.) (2009) *Zoran Radmilović: Zalažem se za laž (par priča, beleške, jedno pismo i neke pesme)*. Beograd: V. B. Z.
- Савић, С. и др. (прир.) (2009) *Род и језик*. Нови Сад: Женске студије и истраживања, Футура публикације.
- Stojiljković, D. (2007) *Leva strana drumа*. Niš: Studentski kulturni centar.
- Шкољић, А. (1966) *Туризми у српскохрватском језику*. Сарајево: Свјетлост.
- Ђирић, Љ. (2006) *О говорима и именима Понишавља и суседних области: стање и паралеле у историјској перспективи*. Ниш: Филозофски факултет, Просвета.
- Fox, K. (2004) *Watching the English: The Hidden Rules of English Behaviour*. London : Hodder.

Dragoljub B. Đorđević

Taverner Rade Džerima

Summary

From the viewpoint of the sociology of tavern, the character of Rade Džerima is comprehensively analysed – his relationship with the local population, the meaning of his rare nickname “Džerima”, his tavern management, anecdotes about him and he himself as a prisoner of kitsch – who alongside with his tavern “Džerima” became a legend and was sung about in a popular song “Speak, Tavern, Džerima”, which has already entered the Serbian traditional music corpus.

Key Words: Tavernology, Sociology of Tavern, Tavern “Džerima”, Taverner Rade Džerima, Donji Komren.

Прилози

Фотографије

Сл. 1 (Р. Живковић, 1978)
Мира Влајинка – Мира Живковић

Сл. 7 (Р. Живковић, 1978)
Тако смо изгледали:
Церима у *Церими*

Сл. 8 (Интернет, 2010)
Никола Којо као Никола
„Ми нисмо анђели“ (1992)

Сл. 2 (Д. Б. Ђорђевић, 2010)
Садашњи изглед Џерминог дома

Сл. 3 (Д. Б. Ђорђевић, 2010)
Церима летос

Сл. 4 (Д. Б. Ђорђевић, 2010)
Цера накупац

Сл. 5 (В. Петровић, 2009)
Љ. Петровић Наткин и Д. Б. Ђорђевић Брка
испред кафане *Марков конак* у Мрамору